5. Положення про виробничу практику студентів вищих навчальних закладів СРСР. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8370.htm
6. Bokova I. G. Rethinking Education: towards a Global Common Good. Unesco, 2015. 96 p.

Solodovnyk A. O.

THE FEATURES OF PRACTICAL TRAINING IN MARITIME HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (THE END OF XX – THE BEGINNING OF XXI CENTURY)

The article focuses on the fact nowadays the development of education is the priority activity of each country. At the same time, there is an increase in the contradiction between education and the needs of the labor market. Given it, the need to rethink approaches to organizing practical training of applicants in educational institutions at all levels is being updated.

Based on the analysis of the legislative, scientific and methodological basis, the article reveals the genesis features of practical training in maritime higher education institutions of Ukraine at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries. In addition, the author distinguished three stages of its development in the study period: stage I (1991–2000) – national-forming; stage II (2001–2012) – standardization and implementation; stage III (2013–2018) – transformation and integration. Among the tendencies in the development of practical training during the national-forming stage, the following stand out: forming of a national legislative education base; shifting of emphasis towards theoretical training of maritime industry specialists; uniform distribution of training time between primary practical training within the classroom and onboard practice. It is noticed that the standardization and implementation stage is characterized by recognition of the importance of the marine industry development for the country's economy; strengthening state control over the quality of seafarers training; intensification of activities to develop professional and practical training standards of maritime transport specialists in the context of the entry of Ukrainian seafarers into the world labor market; increasing of the practical training volume in the curricula. General tendencies of the transformation and integration stage such are: bringing the national seafarers training system to international requirements and standards; changing approaches to organizing practical training of cadets taking into account the competency-based model of the educational process; attraction of leading crewing and shipping companies in cooperation.

Key words: vocational training, practical training, practice, maritime higher education institutions, curriculum, maritime transport specialists, educational process, maritime industry.

Дата надходження статті: «27» серпня 2019 р.

УДК 378.141 ***Сотер М. В.****

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 50-60-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню тенденцій розвитку іншомовної підготовки в технічних закладах вищої освіти України 50-60 років ХХ століття. Підкреслено роль іншомовної підготовки для здобувачів технічних закладів вищої освіти в межах науково-технічної революції, посилення співпраці та конкуренції між Радянським Союзом та провідними світовими державами.

Акцентовано, що важливими кроками щодо поліпшення іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей у 50-60 років ХХ століття стали наказ Міністерства вищої освіти СРСР від 21 вересня 1955 року «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953, «Положення про кабінет іноземних мов» Методичного управління Міністерства вищої освіти СРСР (1951 р.), постанова Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468. У наказі Міністерства вищої освіти СРСР від 21 вересня 1955 року «Про покращення

* © ***Сотер М. В.***

викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 наголошено на запровадженні в усіх закладах вищої освіти викладання іноземної мови з першого по четвертий курси, а також закріпленні вивчення іноземної мови в навчальних планах університетів й інженерно-фізичних спеціальностей усіх закладів вищої освіти на першому і другому курсах – 240–270 годин, на третьому і четвертому курсах для всіх спеціальностей – 2 години на тиждень.

Звернено увагу на основні заходи, що здійснювались у межах технічних закладів вищої освіти протягом 50–60 років XX століття з метою підвищення якості іншомовної підготовки, зокрема, на включенні текстів іноземною мовою в списки обов'язкової літератури з профільних курсів; обов'язкове використання іноземної літератури під час підготовки курсових і дипломних проєктів, а також в гуртках студентського наукового товариства; залучення спеціальних завдань з іноземної мови в період виробничої практики тощо.

Ключові слова: іншомовна підготовка; іноземні мови; заклади вищої освіти; технічні заклади вищої освіти; здобувачі технічних закладів вищої освіти 50–60 років XX століття.

До ключових, першочергових завдань вищої освіти в Україні, що потребують нагальних рішень, відноситься й необхідність об'єднання зусиль задля розвитку якісної іншомовної підготовки здобувачів, зокрема, технічних закладів вищої освіти (далі ЗВО та ТЗВО). У час прискореного науково-технічного розвитку, процесів інтеграції в європейський та світовий простори, розширення сфер бізнесу і ринків реалізації готової продукції активізується необхідність у інтенсифікації процесів виробництва та науково-технічних розробок, що можливо за умов якісно нової як практичної, так і теоретичної професійної підготовки відповідних здобувачів ТЗВО.

Питання іншомовної освіти у ракурсі підготовки висококваліфікованих фахівців розглядали О. Бігич, Р. Гришкова, О. Заболотська, Н. Микитенко, О. Місечко, С. Ніколаєва, Н. Осіпчук, Ю. Пассов, В. Сафонова, Г. Рогова, О. Тарнопольський, В. Черништа та ін. Однак це питання було й залишається в Україні таким, що потребує невідкладних дій щодо його вирішення. Разом із тим виокремлення основних тенденцій та перспектив його удосконалення не можливо без ретроспективного аналізу. Такий аналіз дозволить зберегти цінні надбання попередніх поколінь, урахувати помилки й прорахунки задля досягнення якомога кращого результату.

З огляду на вищевказані завдання, що потребують нагального вирішення, уважаємо за доцільне дослідити основні тенденції розвитку іншомовної підготовки в технічних закладах вищої освіти України 50–60-х років XX століття.

Варто підкреслити, що 50–60 роки XX століття характеризуються активізацією уваги до вивчення іноземних мов.

Зокрема, одним із вагомих кроків щодо поліпшення іншомовної підготовки у ТЗВО став наказ Міністерства вищої освіти СРСР від 21 вересня 1955 року «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 [2]. Серед важливих завдань, які були визначені для ЗВО відповідно до цього наказу, можемо виокремити такі:

– запровадження в усіх ЗВО викладання іноземної мови з першого по четвертий курси;

– закріплення вивчення іноземної мови в навчальних планах університетів й інженерно-фізичних спеціальностей усіх ЗВО на першому і другому курсах – 240–270 годин, у навчальних планах інших спеціальностей ЗВО – 140 годин, на третьому і четвертому курсах для усіх спеціальностей – 2 години на тиждень;

– у вечірніх ЗВО (факультетах і відділах) вивчення іноземної мови зосередити на першому і другому курсах в обсязі 140 годин, а на третьому курсі передбачити роботу студентів з перекладу спеціальної або близької до спеціальності ЗВО іноземної літератури, без обов'язкового відвідування занять, але зі складанням заліку з дисципліни;

– у заочних ЗВО (факультетах і відділах) за винятком сільськогосподарських, обов'язкове вивчення іноземної мови зосередити на перших чотирьох курсах;

– забезпечення уникнення дублювання курсу іноземної мови у ЗВО аналогічним курсом у середній школі та продовження вивчення у ЗВО тієї іноземної мови, яка вивчалася у середній школі (у тому числі й французької);

– звернення особливої уваги на підготовку студентів до перекладу спеціальної літератури, одночасно сприяючи оволодінню усною розмовною мовою;

– проведення масових заходів, націлених на оволодіння іноземними мовами (гуртки розмовної мови і перекладу, анотування іноземної літератури, випуск стіннівок тощо), залучаючи студентів до цієї роботи з першого курсу.

Відзначимо, що значна увага, яка приділялась вивченню іноземних мов, особливо студентами інженерних спеціальностей, пов'язана, насамперед, з науково-технічною революцією, посиленням співпраці й конкуренції між Радянським Союзом та іншими провідними державами (прикладом взаємодії є підписання угоди «Варшавський договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу, соціалістичний блок, соціалістичний табір», м. Варшава, 14.05.1955 р.), а, відтак, потреби в інженерно-технічних фахівцях у різних галузях народного господарства, які володіють іноземною мовою та здатні здійснювати переклад фахової літератури в межах власної спеціальності.

Наказу Міністерства вищої освіти СРСР «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» передувало затвердження Методичним управлінням Міністерства вищої освіти СРСР «Положення про кабінет іноземних мов» (1951 р.), яке закріплювало за кафедрою іноземних мов кабінети, які уважались навчально-допоміжними підрозділами з лінгафонним обладнанням та навчально-методичним забезпеченням задля проведення групових та індивідуальних занять зі студентами, а також з метою надання їм допомоги під час самостійної роботи [2].

У ЗВО, зокрема технічних, протягом 50–60 років XX століття з метою підвищення якості іншомовної підготовки, як зазначає І. Салістра у «Нарисах методів навчання іноземним мовам» (1966 р.), акцентувалась увага на необхідності запровадження таких заходів, як-от: включення текстів іноземними мовами в списки обов'язкової літератури з профільних курсів; обов'язкове використання іноземної літератури під час підготовки курсових і дипломних проєктів, а також в гуртках студентського наукового товариства (далі - СНТ); залучення спеціальних завдань з іноземної мови в період виробничої практики (анотування іноземної літератури для виробництва, виконання невеликих перекладів інструкцій та інших матеріалів, необхідних на цьому виробництві тощо); заохоченні та цілковитій підтримці студентів викладачами кафедр щодо їхнього об'єднання у художній самодіяльності іноземною мовою, випуску стінних газет, листування з молоддю зарубіжних країн тощо [10, с. 20].

Вагомою подією для вищої освіти було також затвердження відповідно до Закону Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про затвердження Указів Президії Верховної Ради СРСР про утворення і перетворення Міністерств СРСР і про внесення змін і доповнень до статті 77, 78 і 83 Конституції (Основного Закону) СРСР» від 7 лютого 1955 року ряду Указів Президії Верховної Ради СРСР, зокрема і Указ від 29 грудня 1954 року «Про перетворення загальносоюзного Міністерства вищої освіти в союзно-республіканське Міністерство вищої освіти СРСР» [7]. Як результат схвалення Указу в Україні, у лютому 1955 року започатковано Міністерство вищої освіти Української Радянської Соціалістичної республіки, яке очолив Б. А. Коваль. Як влучно зауважила Н. Вєнцева, «… новостворене Міністерство вищої освіти України мало обмежені права: воно здійснювало контроль за навчально-методичною та науковою роботою переданих під його підпорядкування ВНЗ, а принципові питання розвитку вищої освіти в республіці розглядалися в Москві – керівництвом ЦК КПРС» [1, с. 27].

27 травня 1961 року № 468 вийшла постанова Ради Міністрів СРСР «Про

покращення вивчення іноземних мов» [6]. У цьому документі акцентується увага на необхідності вжити заходів з метою усунення недоліків у викладанні іноземних мов і докорінного поліпшення їх вивчення в середній та вищій школі, поставивши за головну мету практичне оволодіння іноземними мовами. Важливими стратегічними завданнями, відповідно до цієї постанови, для вищих навчальних закладів, зокрема, і технічних, стали покращення програм з іноземних мов, видання нових підручників і посібників, звернена особлива увага на те, щоб їхній зміст максимально сприяв виробленню навичок розмовної мови та перекладу іноземного тексту без словника; установлення (окрім вузів і факультетів іноземних мов) обсягу авдиторних занять з іноземної мови не менше 240 годин, необхідність організації для усіх охочих факультативного вивчення іноземних мов; установлення кількості студентів у групах для практичних занять з іноземної мови у всіх вишах (окрім вищих навчальних закладів спеціального призначення) 12–15 осіб.

Більш того, у постанові зазначається потреба збільшити випуск навчальних фільмів з іноземних мов для шкіл, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів, а також розглянути питання про придбання за кордоном навчальних фільмів з вивчення іноземних мов для використання їх у радянській вищій і середній школі; відбирати з числа наявних і придбаних для показу в СРСР зарубіжних художніх фільмів іноземними мовами найбільш підходящі для навчальних цілей фільми і визначити порядок показу їх для учнів в школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах; забезпечити виготовлення звичайних і довгограючих грамплатівок і тонфільмів із записом уроків іноземних мов відповідно до програм шкіл, технікумів і вишів, а також грамплатівок і тонфільмів із записами пісень, віршів, невеликих оповідань і уривків з художніх творів, з доданням відповідних друкованих текстів як для дітей, так і для дорослих, які вивчають іноземні мови; збільшити випуск для осіб, які вивчають іноземні мови, словників, розмовників, книг і брошур з розповідями і іншими художніми творами класичної та сучасної англійської, німецької, французької та іспанської літератури як з адаптованим, так і з оригінальним текстом.

Варто зауважити, що згідно з постановою Центрального Комітету КПРС, Ради Міністрів СРСР «Про терміни навчання за деякими спеціальностями у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах» від 20 травня 1965 року № 431 у вищих навчальних закладах (серед яких – Миколаївський кораблебудівний інститут імені адмірала С. О. Макарова, Київський політехнічний інститут, Харківський авіаційний інститут, Харківський політехнічний інститут імені В. І. Леніна) установлюється термін навчання для очного навчання 5 років 6 місяців за такими спеціальностями, як-от: інженерно-фізична; фізико-хімічна; кібернетика, радіоелектроніка та приладобудування; динаміка і міцність машин, кораблебудування і авіабудування; судноводіння на морських шляхах; архітектура [5], що свідчить про значне посилення необхідності професійної підготовки відповідних здобувачів ТЗВО

Досить активна позиція щодо якості викладання іноземних мов протягом 50–60 років XX століття посилила інтенсивне видання навчально-методичного забезпечення іншомовної підготовки в технічних навчальних закладах. Зокрема, важливе значення мали підручники і посібники, наприклад, «Підручник англійської мови» (Шевалдишев А., Суворов С., Корндорф Б., 1952 р.), «Підручник англійської мови для ТЗВО» (Красинська М., І. Головіна; 1957 р., 1959 р.), «Підручник англійської мови для ТЗВО» (Гундрізер В., Ланда А. 1960, 1961, 1963 рр.), «Посібник з англійської мови» (Бонк Н., Котий Г., Лук'янова Н., 1961 р.), «Практичний курс німецької мови» (Зав'ялова В., Косарєва Л., 1967 р.), «Підручник німецької мови для ЗВО» (Ерліх Е., А. Трімм, Л. Вольф, 1958, 1960 рр.); словники та довідники, як-от: «English Grammar» (Ганшина М., Василевська Н., 1951), «Граматика англійської мови» (Винокурова Л., 1954 р.), «Сучасна англійська мова» (Жигадло В., Іванова І., Іофік Л., 1956 р.), «Читання і переклад англійської наукової і технічної літератури: фонетика, граматика, лексика»

(Пумп'янський О., 1962 р.), «Вступ до практики перекладу наукової і технічної літератури англійською мовою» (Пумп'янський О., 1965 р.), «Англійсько-російський словник з картографії, геодезії і аерофототопографії» (укладач Гальперін Г., 1968 р.), «Словник-мінімум для читання наукової літератури німецькою мовою» (редактор С. Абезгауз, 1969 р.).

І. Салістра до передових прийомів навчання в «Нарисах методів навчання іноземних мов» (1966 р.), що слугували професійній спрямованості оволодіння іноземною мовою, відносить [10, с. 21–22]: використання технічної документації як об'єкта обговорення й опису іноземною мовою, а також її читання і розуміння; перегляд-прослуховування кінофільмів за фахом іноземною мовою з їхнім подальшим обговоренням; складання анотацій, конспектів статей за спеціальністю, особливо тих, які потрібні для підготовки до семінарів, для роботи в гуртках СНТ тощо.

Підсумовуючи сказане, зауважимо, що значний інтерес керівництва Радянського Союзу до взаємодії з іншими державами, суперництво спонукало запровадженню заходів щодо вивчення іноземних мов протягом 50–60 років ХХ століття. Зокрема, у ТЗВО значно посилюється роль іноземної мови, збільшується кількість годин і роки навчання іноземної мови, до кафедр з вивчення іноземних мов закріплюються кабінети, навчально-допоміжні підрозділи з лінгафонним обладнанням та навчально-методичним забезпеченням задля проведення групових та індивідуальних занять зі студентами та надання їм допомоги під час самостійної роботи, звертається особлива увага вивчення іноземної під час позааудиторної роботи. Більш того, значно інтенсифікується процес випуску навчально-методичного забезпечення для ЗВО.

До перспектив подальшого наукового пошуку відносимо детальне дослідження форм, методів і засобів іншомовної підготовки в технічних закладах вищої освіти України 50–60 років ХХ століття.

Література:

1. Вєнцева Н. О. Реформування вищої педагогічної школи України в 50-х рр. ХХ ст. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки.* Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2015. С. 26–33.
2. Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов, инструкций. Ч. 2 / под ред. Е. И. Войленко. М.: Высшая школа, 1965. 355 с.
3. Гундризер В. Р., Ланда А. С. Учебник английского языка: для ВТУЗОВ. Издание 4-е, сокращенное. Москва: Государственное издательство «Высшая школа», 1963. 367 с.
4. Красинская М. С., Головина И. А. Учебник английского языка для ВТУЗОВ. Издание второе. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1959. 344 с.
5. О сроках обучения по некоторым специальностям в высших и средних специальных учебных заведениях: Постановление Центрального Комитета КПСС, Совета Министров СССР от 20 мая 1965 г. № 431. *Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Республик.* URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6247.htm
6. Об улучшении изучения иностранных языков: Постановление Совета Министров СССР от 27 мая 1961 г. № 468. *Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик.* URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm
7. Об утверждении Указов Президиума Верховного Совета СССР об образовании и преобразовании Министерств СССР и о внесении изменений и дополнений в статьи 77, 78 и 83 Конституции (Основного Закона) СССР: Закон Союза Советских Социалистических Республик от 7 февраля 1955 года. *Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик.* URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4998.htm
8. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. Москва: Наука, 1965. 303 с.
9. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: фонетика, грамматика, лексика. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1962. 448 с.
10. Салистра И. Д. Очерки методов обучения иностранным языкам: система упражнений и система занятий. Москва: Издательство «Высшая школа», 1966. 252 с.

11. Шевалдышев А. Н., Суворов С. П., Корндорф Б. Ф. Учебник английского языка. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1952. С. 512.

Soter M. V.

TENDENCIES OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING DEVELOPMENT IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE IN THE 50–60 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY

The article is devoted to the research of the tendencies of foreign language training development in higher technical education institutions of Ukraine in 50-60 years of the twentieth century. The role of applicants' foreign language training in higher technical education institutions of Ukraine in the framework of the scientific and technological revolution and also enhancing cooperation and competition among the Soviet Union and the leading world countries has been emphasized.

The important steps to improve applicants' foreign language training in higher technical education institutions of Ukraine in the 50-60's of the XX century have been emphasized. They were the Order of the Ministry of Higher Education of the USSR «On Improving Foreign Language Teaching in Higher Education» (September 21, 1955; No. 953), «Regulations on the Cabinet of Foreign Languages» of the Methodological Department of the Ministry of Higher Education of the USSR (1951), Resolution of the Council of Ministers of the USSR «On Improving the Study of Foreign Languages» (May 27, 1961; No. 468).

It has been noted that in the Order of the Ministry of Higher Education of the USSR «On Improving Foreign Language Teaching in Higher Education» (September 21, 1955; No. 953) emphasized the introduction of foreign languages teaching from the first to the fourth courses in all higher education institutions, as well as provided 240-270 hours for foreign languages learning in curriculums of universities and engineering and physical majors of all higher education institutions in the first and second courses and 2 hours a week in the third and fourth courses for all majors.

The attention has been drawn to the main activities undertaken within the framework of higher education technical institutions in order to improve the quality of foreign language training during 50–60 years of the twentieth century.

Key words: foreign language training; foreign languages; higher education institutions; higher education technical institutions; applicants of higher education technical institutions; 50–60 years of the twentieth century.

Дата надходження статті: «29» серпня 2019 р.

УДК 373.1 ***Чижик Т. Г.****

ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ ЯК ФАКТОРА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ

У статті автором проаналізовано розвиток шкільної гігієни в другій половині XX століття, а також особливості та пріоритетні напрями шкільної гігієни в післявоєнні роки. Висвітлено мету та завдання шкільної гігієни як фактора фізичного розвитку дітей підліткового віку.

Розглянуто становлення системи шкільної гігієни в УРСР у другій половині XX століття. Зроблена ретроспекція державних і освітянських документів про організацію шкільної гігієни та фізичного розвитку в загальноосвітніх школах УРСР. Здійснено історико-педагогічний аналіз формування нормативно-правової бази шкільної гігієни дітей та підлітків. Автором визначені постанови в системі освіти взагалі та в галузі фізичного виховання, фізичної культури та гігієни школярів зокрема, які відбулися в другій половині XX століття.

У статті стисло наведені основні результати перетворення в системі шкільної освіти на території Української Радянської Соціалістичної Республіки, які стосувалися розвитку

© Чижик Т. Г.